

Presentació

Carlota Solé i Teresa Sordé

Grup d'Estudis d'Immigració i Minories Ètniques (GEDIME)
Universitat Autònoma de Barcelona

La creixent diversitat de nacionalitats, cultures, religions i altres situacions ens porta a reflexionar sobre la multiplicitat d'identitats que conviuen i es negocien en la vida diària de la nostra societat i sobre el repte de construir una societat on es permeti sumar identitats en lloc d'eliminar-ne. Aquest repte aparegut en les darreres dècades ha fet que el debat a l'entorn de les identitats sigui considerat clau en la construcció d'una societat diversa i democràtica. En el seu últim llibre, Amartya Sen¹ assenyala que la majoria de conflictes del món es produeixen arran de categoritzar les diferents identitats com a úniques i excloents entre elles. En aquest sentit, Sen diu que només s'aconseguirà un món en pau, si es reconeixen la pluralitat de les nostres identitats i la llibertat de cadascú de definir-se, de prioritzar, de negociar cadascuna d'elles tal com desitgi. Tots i totes tenim múltiples afiliacions i ens veiem a nosaltres mateixos com a part de molts col·lectius simultàniament; per exemple, som ciutadans, residents, pertanyents a un gènere, classe social, o amb una afiliació religiosa, política, professional o laboral i cadascú amb unes preferències musicals, gastronòmiques o de qualsevol altre tipus. El que no pot passar és que se'ns encaselli en una d'elles com si fos l'única i exclusiva que ens defineix. Plantejaments reduccionistes i absolutistes que forcen a renunciar a una part de les identitats i que forcen a identificar-se amb només una d'elles són els que porten a la violència i a la incomprensió. Per explicar aquest fet, Sen agafa l'exemple de les persones musulmanes, que sovint es considera com si la seva afiliació religiosa determinés totes les vessants de la seva existència sense opció de triar. En la nostra vida quotidiana, ens agradi o no, estem constantment decidint sobre les nostres pròpies identitats segons on i amb qui estiguem, i aquesta també és la realitat de moltes musulmanes i musulmans del món. Aquesta tria no es

1. Amartya SEN (2006), *Identity and violence: the illusion of destiny*, Nova York-Londres, W. W. Norton & Company.

fa sense limitacions. Per exemple, la percepció que tenen els altres sobre tu, la manca de llibertat per a decidir com se t'està catalogant o la consideració d'afiliacions excloents o exclusives. Amartya Sen, però, assenyala que tot i les limitacions sempre hi ha un espai per a la llibertat individual de poder decidir.

Quan l'anàlisi de les identitats s'amplia, del debat conceptual, a com algunes d'aquestes es tradueixen o no en uns drets socials o polítics, la situació varia. La relació entre identitat i ciutadania és complexa i en certs sentits recíproca. La consecució d'una identitat europea comuna no va acompanyada de moment d'una ciutadania que inclogui drets polítics i socials plens.² És a través de la cooperació orientada a l'obtenció de béns i serveis que es desenvolupa una identitat col·lectiva; si aquest procés va acompanyat d'un procés de construcció d'una ciutadania europea, totes les persones desitjarien formar part d'aquest procés. En la mesura que la societat europea permeti el reconeixement cultural dels diferents grups, dins d'un sistema democràtic, les persones immigrants desenvoluparan noves identitats que sumaran a les seves originàries i a les adquirides en la nova societat. Serà només a través d'aquest procés que accions i identitats col·lectives sorgiran i contribuiran a la interconnexió existent entre els processos d'integració, de construcció identitària i de ciutadania. L'anàlisi de la complexitat dels temes identitàris posa de relleu l'obsolescència del marc de l'Estat-nació com a punt de referència únic i exclusiu.

Com veiem, els debats que sorgeixen a l'entorn de les identitats són complexos tant a nivell conceptual com més pragmàtic. En aquest número 23 de la REVISTA CATALANA DE SOCIOLOGIA s'inclouen quatre textos presentats dins del cicle de conferències «Identitats» que es va celebrar durant el mes d'octubre de 2006 a Barcelona. L'objectiu del cicle era oferir una sèrie de reflexions sobre la diversitat d'identitats que conviuen en la societat actual. Identitats que es sobreposen i que no es poden analitzar aïlladament sinó tenint en compte la seva interrelació i coexistència. Més enllà de les teories del xoc entre civilitzacions,³ que ofereixen una visió general i simplificada del món i de les identitats, el cicle proposava repensar la complexitat existent en la multiplicitat d'identitats, per a reflexionar sobre com podem crear una societat on el diàleg, i no el poder, la imposició o la violèn-

2. Carlota SOLÉ (2007), «Immigració i ciutadania a Catalunya», a Teresa Montagut (coord.), *Societat catalana 2007*, Barcelona, Associació Catalana de Sociologia, IEC, p. 37-52.

3. Samuel P. HUNTINGTON (2002), *The Clash of Civilizations and the remarking of world order*, Londres, The Free Press.

cia, gestioni el reconeixement de les diferents identitats. En contra de discursos pessimistes que neguen la possibilitat d'allò que ja és realitat, la convivència de diferents identitats, els participants en aquest cicle, i ara en aquest monogràfic, repensen, analitzen les diferents oportunitats, incerteses i reptes de la diversitat cultural a Catalunya i al món, des d'una perspectiva global.

Les discussions que es van generar durant el mes que va durar el cicle van incidir en temes tan diversos com els valors culturals de convivència, la perspectiva de gènere, el diàleg interreligiós, la llengua, l'educació, el debat sobre les perspectives teòriques, i molts més aspectes que configuren la nostra societat. El cicle, coordinat per l'Associació Catalana de Sociologia, i coincidint amb el centenari de l'Institut d'Estudis Catalans, va comptar amb el suport, en l'organització, de cinc institucions més a les quals cal fer esment i agrair la col·laboració: l'Ateneu Barcelonès, CaixaForum, la Fundació Jaume Bofill, l'Institut de la Mediterrània i Òmnium Cultural.

El present monogràfic s'inicia amb un text del professor d'antropologia social de la Universitat Complutense de Madrid, Tomás Calvo Buezas. En el seu article, Calvo Buezas ens ofereix una reflexió diacrònica sobre els processos migratoris i sobre com és la diversitat humana la que ens fa evolucionar com a espècie. A través de dades obtingudes en diferents enquestes realitzades, l'autor analitza l'impacte i abast de la creixent immigració a l'Estat espanyol. L'antropòleg exposa les raons darrere l'auge de la islamofòbia i les imatges manipulades que existeixen a l'entorn del món musulmà, i com la presència d'una creixent immigració fa que sentiments xenòfobs guanyin terreny. El diàleg interreligiós i la centralitat dels valors universals són estratègies que ens poden ajudar a fer front més efectivament a la realitat que ens envolta. Per la seva banda, Tassadit Yacine segueix amb un text que es centra en l'experiència específica d'un grup de dones d'Algèria immigrades a França. Yacine selecciona aquestes dones per la seva intel·lectualitat, que ella defineix pel fet de tenir un raonament social i polític darrere la seva trajectòria migratòria. En concret, a través de l'anàlisi del procés migratori de dones algerianes a França, Yacine reflexiona sobre els reptes que suposa pertànyer a dues societats i els processos de negociació que s'hi generen. Essent a la vegada ella mateixa subjecte i objecte de la seva recerca, ressalta la necessitat de tenir en compte no només l'impacte de la immigració en la societat d'acollida sinó també en la de partida.

Jordi Porta planteja la relació que s'estableix entre identitat i llengua dins del context català. En aquest sentit, Porta reflexiona sobre la necessitat d'aclarir el significat d'identitat i n'assenyala diferents components, que segons l'autor contribueixen a la seva definició: di-

ferenciació, continuïtat, consciència i reconeixement. En aquest text dues idees s'introdueixen al debat, en primer lloc, la importància del reconeixement de les pròpies identitats, o dit d'una altra manera, com el reconeixement extern forma part intrínseca dels trets definitoris de les identitats; en segon lloc, com la llengua va més enllà de ser un vehicle per a expressar una identitat cultural i constitueix una forma d'entendre el món. En aquest sentit, si volem que Catalunya esdevingui un espai on s'aculli i hi hagi cabuda per a tothom, promoure una igualtat d'oportunitats lingüístiques és, segons Porta, una tasca clau i pendent per a la construcció d'aquesta societat del futur.

Finalment, aquest número especial es tanca amb Michel Wieviorka. L'actual president de l'Associació Internacional de Sociologia revisa l'origen i el desenvolupament dels diferents debats (liberals i comunitaristes, republicans i demòcrates) a l'entorn del multiculturalisme que s'han generat en els últims anys, i argumenta que és a través d'aquest corrent que entrem en el que alguns autors com Ulrich Beck han denominat «segona modernitat». Per Wieviorka, lluny dels dilemes inicials entre liberals i comunitaristes, el multiculturalisme actual aposta per la necessitat que les identitats culturals siguin reconegudes, a la vegada que es respectin els valors universals. La individualitat és la plataforma a través de la qual les persones triem les nostres identitats i adscripcions col·lectives que, a la vegada, «són susceptibles d'adaptar-se als valors universals». Tot i reconèixer-ne la vàlua, l'autor presenta diferents limitacions del multiculturalisme que sorgeixen en el món actual, caracteritzat per una globalització que va més enllà dels estats-nacions moderns.

Els articles de Calvo Buezas, Yacine, Porta i Wieviorka tracten una gran varietat d'aspectes relacionats amb la identitat des de perspectives i nivells molt diferents. Però hi ha una sèrie d'aportacions que tenen en comú i que ens ajuden a identificar quins són els punts clau pel que fa a l'actual debat a l'entorn de la identitat. En primer lloc, alguns d'una forma central, d'altres tangencial, suposen la coexistència d'identitats múltiples i dels processos de negociació que se'n deriven. En cap dels textos s'inclou una concepció d'identitat estàtica o fixada independent del transcurs del temps; al contrari, d'acord amb l'argumentació de Sen,⁴ els participants en aquest cicle consideren que el debat identitari va estretament lligat a processos de decisió i de negociació constant, tant si parlem d'identitats personals com col·lectives. Wieviorka ens parla que ens trobem en la cruïlla d'una

4. Amartya SEN (2006).

modernitat que ens obliga a decidir sobre les nostres pròpies identitats. En segon lloc, el debat sobre les identitats i la seva multiplicitat es connecta amb una visió global del que suposen els recents fluxos migratoris mundials. En aquest sentit, molts dels autors situen els fluxos migratoris dins d'una anàlisi històrica que ens ajuda a entendre els moviments recents. Yacine i Calvo Buezas parlen del passat colonial i la seva correlació amb l'anomenada classificació de països rics i pobres, d'emigrants i d'immigrants, respectivament. També la visió d'un món global ens posa de relleu les limitacions del nacionalisme metodològic, com ja han assenyalat autores com Nina Glick Schiller.⁵ Finalment, la relació que s'estableix entre el context global i el local també és present en les discussions sobre identitat i és a través d'una concepció d'identitat oberta i racional que es trenquen les falses dicotomies o possibles enfrontaments.

5. Nina GLICK SCHILLER, Linda BASCH i Cristina BLANC-SZANTON (ed.) (1992), *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered*, Nova York, New York Academy of Sciences.
